

MATCA

#06
TOAMNĂ 2024

CRONICĂ PLASTICĂ	7	Familia Bednarik în arta românească Ciprian Măceșaru	CONFESIUNI	82	Univers paralel István Téglás
ESEU	9	Scriitoare grozavă, mamă groaznică Marius Chivu	ANCHETĂ	86	Premiile - palme de aur? Péter Demény
ISTORIE	12	Peste Pitești nu se poate trece niciodată Lucian Vasile	SHORT CUTS		
RUBRICĂ	18	Episodul IV – De la Piața Națiunile Unite la Uzina Electrică Filaret, împreună cu István Téglás Ema Cojocaru	INTERVIU	93	Dialog între Cătălin Cristușiu și Dora Leu
FICTIUNE	25	Pauker Daniela Rațiu	MEMORII	102	Gânduri pentru mai târziu Mircea Ciocâlței
FICTIUNE	29	Ani de tăcere Alena Mornštajnová	ESEU	106	Frumuseți, frumuseți, tot soiul de frumuseți Ana Lungu
FICTIUNE	33	Personne Nage Emilian Galaicu-Păun	ESEU	110	Esfir Șub Laura Săvușiu
FICTIUNE	38	La înmormântare Adrian Schiop	ESEU	114	Câteva reflecții despre teoria montajului astăzi Liri Chapelan
FICTIUNE	42	Prima întrebare Cătălin Pavel	ESEU	117	Note despre montajul vertical Cristina Iliescu
RUBRICĂ	44	De veghe printre zgârie-nori George Cornilă	ESEU	119	Avangarda pe desktop Irina Trocan
		AFINITĂȚI ELECTIVE	CAPITAL CULTURAL		
JURNAL DE CĂLĂTORIE	48	Seara se aude blues Ana Maria Sandu	ESEU	127	Melancolia stângismului Walter Benjamin
ESEU	50	Cum este poezia, așa și pictura Ștefania Mihalache	ESEU	130	Cultura traumei Catherine Liu
ESEU	53	Matca lirică Florin Dumitrescu	ESEU	135	A Middle Class Hero Is Something To Be Flavia Dima
ESEU	56	Câtă literatură încapă în cinematografia românească? Victor Cobuz	ESEU	138	Literatura între oameni și instituții: cum (nu) ne imaginăm un sfârșit al literaturii Ioana Moroșan
INTERVIU	58	Dialog între Abdulrazak Gurnah și George Cornilă	INTERVIU	142	Dialog între Sean Cotter și Vlad Cristache
EPISTOLAR	60	Femei la graniță: ce ne scriem când nu ne citește nimeni Alexandra Rusu și Maria Tănăsescu	POEME	146	Anne Carson, Victoria Chang, Șerban Foartă, Bogdan-Alexandru Stănescu, Orsolya Karafiáth
ANCHETĂ	63	Prădătorii sexuali și victimele lor Ovidiu Șimonca	POEME	156	Cenaclul Matca Cristina Pașcanu, Bianca Alungulesei, Ana-Maria Anania, Kimberly Ligia Vintilă, David Cuzino, Irina Francisca Ion, Naomi Bildea, Briseis Stan, Mihail Lucian Florescu, Santiago Gutiérrez Echeverría
		FAIL BETTER	RUBRICĂ	162	Smântânici Tiribaboi #6 Anca-Maria Pănoiu
INTERVIU	72	Dialog între Costică Brădățan și Péter Demény	RUBRICĂ	164	D'ale lu' Fulaș Cristian Fulaș
ESEU	75	Contururi volatile Oltița Cîntec		166	Cronici de carte
ESEU	78	Bacovia, triumful unui eșec Adrian Jicu		176	Topurile redacției Matca

Libertatea creativă, arta gândirii

PÉTER DEMÉNY

Ce vrea să fie revista noastră?
O oază dinamică, aş spune. Un loc în care fiecare îşi poate expune opiniile, cu două condiții:

1. Textul să fie adus bine din condei.
2. Argumentele să fie temeinice.

În același timp, *Matca* vrea să fie și un spațiu unde îndrăzneala se întâlnește cu artele, iar „artele” să însemne într-adevăr și altceva decât literatura. De aceea, numărul 6 îl are pe copertă pe Cătălin Cristuțiu, film editor care anul acesta este singurul român invitat să facă parte din Academia Americană de Film și să voteze pentru premiile Oscar. Din interviul Dorei Leu reiese cât de inteligent și talentat este acest om cu o viziune cuprinzătoare.

Dat fiind acest artist, în acest număr publicăm, sub titlul *Short Cuts*, articole despre arta filmului și a montajului scrise de Mircea Ciocâlței, Ana Lungu, Laura Săvuțiu, Liri Chapelan și Irina Trocan.

În secțiunea *Afinități elective*, am cules niște texte de Ana Maria Sandu, Florin Dumitrescu, Ștefania Mihalache și Victor Cobuz despre spațiul acela *dintre* arte și culturi în care se nasc mereu idei și viziuni originale.

Calupul *Fail better* l-am organizat în jurul cărții de succes a lui Costică Brădățan, *Elogiu eșecului* – puteți citi și un interviu cu filosoful al cărui volum de eseuri publicat prima dată în engleză a primit Prose Award in Philosophy în anul 2024 –; în acesta, sunt articole de Oltița Cîntec, Adrian Jicu și de actorul de limbă maghiară bine-cunoscut publicului român, István Téglás.

În *Capital cultural*, inițial conceptualizat de Pierre Bourdieu, am ales să chestionăm și funcția social-economică a culturii: o primă traducere în română a unui text de Walter Benjamin și articole de Catherine Liu, Flavia Dima și Ioana Moroșan, problematizează participarea noastră la cultură *tout court*.

Alături de rubricile deja „titrate”, a Ancăi-Maria Pănoiu, a Emei Cojocar, a lui Ciprian Măceșaru și a lui Marius Chivu, avem și una nouă: *Mod avion* de George Cornilă care încearcă să deseneze o hartă literară a lumii explorând orașe și localități unde se întâmplă acțiunea unor romane.

De asemenea, vă propunem articole despre scandalul revoltător al agresiunii universitare – Ovidiu Șimonca a scris un reportaj încheiat la toți nasturii – precum și un studiu despre fenomenul Pitești al istoricului Lucian Vasile.

De asemenea, veți găsi și în numărul acesta versuri: autorii sunt Anne Carson, Victoria Chang și Șerban Foarță, dar și Bogdan-Alexandru Stănescu care a început să scrie la un roman în versuri. Vă oferim și versurile unor autori tineri culese și redactate de Tiberiu Neacșu și Simona Petrișor în cadrul *Cenaclului Matca*.

Cum v-am obișnuit deja, publicăm cronici de carte, dar și topurile și catalogul *Matca*.

Un număr dens care nu „uită” valorile revistei: libertatea gândirii calitative și creativitatea ideilor care zboară.

M

Composition with Mona Lisa, Kazimir Malevich, 1914

Pauker

DANIELA RAȚIU

24 spre 25 februarie 1956, Moscova

(...)

Ce drac' nu se potolește Ulbricht ăsta. Aude vocea lui Walter Ulbricht în urma lui. Nici aici nu scapă de numele Ana Pauker. Nici aici, la Moscova. Moscova ei. Nu mai e a ei. E fosta ei Moscova. Acum e Moscova lui Dej. Vine când vrea el, dacă își pune în cap. A pus cățeaua cu botul pe labe. L-a ascultat în cele din urmă pe Molotov. Da. Au trebuit trei intervenții. Și verbal și pe legătura telefonică de înaltă frecvență a Moscovei cu Bucureștiul. *Vișșaiia Ceastota*. Dacă era mai rapid, ar fi reușit și pe ea să o împuște în cap. Ce sentiment de ușurare l-a străbătut din cap până-n picioare atunci când Pătrășcanu a fost executat. Atât de puternic sentimentul încât a oftat îndelung. A scăpat de Pătrășcanu. Au venit la Moscova în '54 și l-a întrebât pe Malenkov ce să facă. I s-a spus. *Vă privește, faceți ce vreți*. La București, în ședința din 14 martie '54, a fost luată decizia. Procesul lui Pătrășcanu. Trebuia să îi pună capăt odată pentru totdeauna. Lucrețiu Pătrășcanu era un ghimpe-n coastă. Cine știe cum s-ar mai fi schimbat lucrurile, dacă nu-l executa. Numele lui Pătrășcanu era deja pe buzele unora după moartea *Vojdului*. Moartea lui Stalin, ce cutremur. Nimeni nu mai știe pe ce se poate baza. Cum bate vântul dinspre ruși, asta e întrebarea în capul tuturor. După ce-a crăpat Stalin, totul se repune în discuție. Nu mai știi cui îi vine vreo idee să aducă aminte de orice. Să pună pe masă orice. Comentează unii și alții. Îi mănâncă pe toți în cur. Are destui care îi raportează fiecare mișcare, fiecare cuvânt. Se raportează totul, chiar și o muscă dacă bâzâie contrarevoluționar. Nu mișcă nimeni în front fără să știe el. După ce Stalin a dat ortul popii, a știut că trebuie să se grăbească să scape definitiv de Pătrășcanu. De ce nu s-a grăbit și pentru cățeaua asta Ana Pauker? A fost îndeajuns să îi vadă moaca, la Ateneu, la București, la sărbătorirea celor 11 ani de la eliberarea Lagărului de exterminare Auschwitz, pe 26 ianuarie. De atunci se gândește întruna la ea. N-a făcut decât să și-o bage iar în cap. Pauker. Pauker. Pauker. Când pune țara la cale cu Biroul Politic în legătură cu soarta ei și devine insuportabil. Numele ei. Mă', îi stă în gât, în coaste. Pe creier. Nu deține controlul total dacă ceva îi stă pe cap. Și dacă nu deține controlul, atunci îi bai. Are o satisfacție că a izolat-o, dar nu e până la capăt. Tot îi stă pe cap. Un gând care nu îi dă pace. Ana Pauker. Biroul Politic, și ăsta e ghimpe-n coastă. Gândul că Ana Pauker trăiește îl enervează. Îl încurcă. Așa cum îl enerva faptul că

trăia Pătrășcanu, chiar dacă era închis. Ceva ce trebuie rezolvat. O *problemă*. Jidanca. Cățeaua. Otreapa. Pe cine nu omori, nu te lasă să trăiești. Se uită în oglinda din încăperea pisoarelor. Tovarășii se ușurează. Pișatul curge jet. E roșu la față. Transpiră. Dă drumul la robinet. Apă rece. Se spală pe față. Se răcorește. Parcă e mai bine. Tovarășii ocupă toate pisoarele. Așteaptă să prindă și el un loc în timp ce se privește în oglindă. Ușa a rămas întredeschisă. Se aud zgomotele din restaurant. Vocile. Clinchetul paharelor. Furculițele. Cuțitele care taie carnea. Hârșt. Hârșt. Hârșt. Ulbricht ăsta. De ce insistă să se justifice el, Dej, ce face cu Pauker.

Prostule, de ce nu te-ai grăbit să îi tragi un glonț în cap? Tu personal trebuia să te duci la Malmaison să deschizi vizeta aia și să îi tragi un glonț în cap. Tu, personal. Unele lucruri sunt sigur rezolvate doar dacă le faci cu mâna ta. Cineva, undeva, întotdeauna trădează. Pătrășcanu e tăiat pe listă. În '54, la Moscova, cu Constantinescu, Bărlădeanu. Cine mai era? Dracu' știe cine mai era cu ei. Au plecat cu un dosar cu 50 de pagini bătute la mașină în rusește. Tot actul de acuzare împotriva lui Pătrășcanu. *Bine, bine, zicea și prostul ăla de Malenkov. Faceți ce vreți*. Au făcut. De când a murit Generalissimul, ce a mai așteptat. Nici nu s-a răcit bine Stalin, că Molotov s-a grăbit să îl sune. *Ce faceți cu Pauker. Eliberați-o. Eliberați-o. Eliberați-o*. Jidanca. Îi suflă-n ceafă și acu'. Pișăți-vă odată, tovarășii. Pocnește vezica, fraților. Activitatea criminală a lui Pătrășcanu, așa e și pentru Pauker. Are tot dosarul aranjat. Tot ce e nevoie. Împăciuitoarea. Deviaționista. Sionista. Troțkista. Fraționista. Agent străin. Dușmancă a Revoluției. Contrarevoluționară. Interesele partidului grav afectate. Criminal afectate. Ce i-a folosit lui Pătrășcanu că a refuzat la proces să răspundă la întrebări. Oglinda asta îi deformează capul. Phhh, ce cearcăne are. Cum să dormi la Moscova? Cum? De două săptămâni umblă ca un prost pe la toate lucrările congresului. Ce-i prea mult, îi prea mult. Ce drac' să faci. Doar aici legi firele politice, țezi pânza de siguranță pe care să cazi. Dacă e să cazi. Nu știi niciodată. Până și el trebuie să fie cu ochii în patru. Mai ales el. Spatele. Cuțitele vin din spate. Ce oboseală. Să fii tot timpul pe baricade. Pe fir întins. Privirea clănțăilor din jurul lui. Uitătura. Cum mai tremură toți de foame de putere. Dacă nu ești aici, la Moscova, acum, ești mort. Ha, ha, ha. Ana Pauker nu-i aici. Îi moartă politic. Da' de aia un glonț în cap tot ar fi mai sigur. Nu știi niciodată. Ce oboseală a adunat. Phui. Ce bine ar dormi acu'. Câine hăituit îi. Ce oboseală. Da' terminați-o odată cu pișarea, măi tovarășii. Uite, s-a eliberat un loc. Cimentul e ud. Ai grijă pe unde calci. Asta ar mai lipsi acu', să alunece pe pișatul tovarășilor.

Încetișor. Încetișor. Ușurel. Tovarășii beau mult și pișă mult. Măi, tovarăși, măi, pișorcoșilor. Ud peste tot. Mustește a urină de tovarăși. Mirosul înțepă până-n creieri. I se întoarce stomacul pe dos. N-a vrut să ceară grațiere mic-burghezul de Pătrășcanu. Bine, nu i-ar fi aprobat-o, da' ce i-ar mai fi plăcut să fi văzut cu ochii lui cererea de grațiere semnată de fostul ministru al Justiției. Lucrețiu Pătrășcanu. Asta da cădere. Teribilă. El e păpușarul. Altfel cum să bagi frica-n tovarăși, să ții hățurile? Ar fi dorit totuși să se bucure și el că, uite, milogul' cere îndurare. A ascultat tot procesul din biroul lui. Tot. O plăcere aproape sexuală. Nu aproape, chiar așa a fost. Se simțea puternic. Starea aia o caută mereu și mereu. Îl satisface. Simte așa că îl inundă puterea. Brrr. Aștepta tremurând, însetat de dorință, să îl audă cerând îndurare de la el, Dej. Cere îndurare, burghezule! Cere, năpârcă! Cere, roagă-te! În genunchi! N-a vrut. Mă, cum n-a vrut, mă! Nu s-a lăsat. Nu. În schimb l-a lăsat pe el cu o trebuință nicicând satisfăcută. Tocmai pe el care e *Vojdul*. El e Supremul. *Verhovnii*. *Instanția*. Uf, ce ușurare. Vezica se goleşte. Așa a fost și ușurarea cu glonțul trimis în capul lui Pătrășcanu. L-a potcovit de i-au mers fulgii.

Privirea ei dură, atunci, în foaierul de la Ateneu. Jidanca. Căteaua. Ce s-a tot moșmondit, ce a tot amânat să o împuște. Să scape de ea. Cimentul ăsta ud. Și aci, candelabre în toaleta asta, dar tot impozant. Lumini peste tot. Sovieticilor le place impozant. Măreț. Uriaș. Să strălucească ușurările tovarășilor în lumina caldă a becurilor. Un râu aurit de pișat. Tovarăși, ne-am pișat, să ne întorcem la mesele noastre. Mă duc peste Ulbricht și ce i-aș mai trage un glonț în cap. I-a stricat toată starea cu întrebarea despre Pauker. Ce treabă are el, neamțu'. Prostu'. Bou'. Spală-te, Gheorghe, pe mâini! Uite, față buhăită. Mai las-o, omule, cu beutura. Nu, lasă, nu. Lasă, nu. Trebuie să prinzi curaj în haita asta. În Marea Haită. În toate haitele. Dai pe gât. Haita asta e cea mai mare. Aici. La Moscova. Haita Supremă. Phhh, ce drum lung o fost până aici. Să te ușurezi în toaleta asta. Să te ușurezi la Kremlin. Doamne, sfinte, iote, parcă a trecut Stalin prin oglinda asta. Cât o fracțiune de secundă. I-a văzut privirea de diavol. Mustața. Rânjetul. Când era în preajma lui îl treceau frigurile. De nimeni nu i-a fost vreodată atât de frică ca de Stalin. Generalissimul. Drac de om era. Deschide robinetul cu apă rece. Spală fața, udă părul, Gheorghe. Ghiță. Dejule. Răcorește ceafa transpirată. Jidanca. Ana Pauker, căteaua. Otreapa. A pus-o cu botul pe labe.

Uite-l pe Ulbricht. Cum îi mai soarbe Miron ăsta cuvintele. Prostule, nu te uit cum i-ai spus *Vojdului* că sunt sentimental. Mâini catifelate. *Tovarășe Stalin, Gheorghe Afanasievici e foarte sentimental. Gheorghii Afanasievici nimnoșca sentimentalno*. Cum să spui așa ceva, prostovanule? Cum? Avea mâna liberă pentru căteu. *Dacă Ana Pauker îți pune bețe-n roate, dă-o la o parte*, așa i-a spus Stalin. A dat-o, dar ce s-a tot lungit așa. Ce aștepta. Ce l-a apucat să spună așa din senin? *Să mai încercăm, tovarășe Stalin. E treaba voastră, o problemă internă a partidului vostru. Hotărâți cum vreți voi. Nu ne amestecăm. Spălați-vă pe cap cu Ana Pauker*. Miroane, Miroane. La hotel, înapoi, după Kremlin. La ora două noaptea, maiorul Škoda a venit peste ei. *Hai, îmbrăcarea. Mergem la Vojd*. La dacea Generalissimului. I-ar fi tras un glonț în cap și lui Miron atunci, în mașina aia care îi aducea înapoi la hotel, spre

dimineată, după ce plecaseră de la întâlnirea cu Stalin. Mirosea în mașină a tutunul lui Stalin. Ar recunoaște mirosul ăsta oriunde. Tutun de la țigările Kazbec strivit și îndesat în pipă. Sau țigările Belomor. Toți erau acolo morți de beți, numa' Stalin râdea de toți. Sigur își lungea băutura. Îl spiona să vadă cum face asta. Nu putea să bea atâta și pân' la dimineată să râdă de toți cum abia se țineau pe picioare. El, Dej, e prea slab de fapt, doar el știe cât e de slab și de fricos. E greu să controleze asta cu băutura la București, așa ca Stalin, să îi facă pe ai lui să se dea în stambă, să îi tragă de limbă. A încercat, dar undeva se rupe filmul. Mai încearcă. El nu se lasă. Bețivarii lui Stalin se târau în patru labe, li se împleticea limba-n gură vorbind vrute și nevrute provocați de Stalin. Cântau și țipau, urlau, roșii la față, curgându-le balele. Animale erau, nu bărbați. Beția e ca un dans în care plutești și nimic nu e serios și grav, nu există nicio amenințare, niciun sfârșit. Ca și cum poți să păcălești glonțul. Moartea. El știe. Era și el, Dej, abțiguit, dar a avut voință atunci. De când se urcă în avion să plece spre Moscova devine alt om decât cel care e la București. De cum se așază pe scaun în avionul cu care zboară spre URSS, știe că trebuie să fie prudent, să fie atent în tot ceea ce spune. Mai ales cât bea. Cu Stalin de față și cu orice sovietic, indiferent de rang. De partid sau militar. Cu *nkvedistii*, vigilența maximă. *Nkvedistii* știuți. Cei neștiuți, probabil toți. În URSS, poate doar copiii de țâță nu sunt *nkvedisti*. Moscova e dificilă. Și atunci a știut că nu trebuie să bea până nu mai știe de el. A băut cât să își facă curaj să îl suporte pe Stalin, pe Molotov. Era și Beria. Toți criminalii lui Stalin. Îngheța sângele în el când îi vedea pe toți acolo în jurul *Vojdului*. Nimeni nu-i întrece pe ruși la cruzime. Avea așa o frică și admirație. Frică și frustrarea lui cronică de băiat sărac. Frică și dorință de putere. Poftă de putere. Insațiabilă. Frică și frică și frică. Poftă de putere e cea mai puternică. Peste frică. Niciodată nu știa dacă va pleca viu de acolo atunci când mergea la întâlnirile cu Stalin. Nimeni, de fapt. La Moscova, așa se spunea când trăia Tartorul, dacă te întâlnești cu Stalin, nu știi dacă mai scapi viu. Cel puțin un pahar cu vin avea nevoie ca să se poată uita în ochii lui Stalin. Să poarte o conversație în rusa lui chinuită cu Generalissimul. Ce haită era acolo. Miroane, Miroane. I-a zis atunci. *Tu o să o-mpuști în cap pe Ana Pauker la București*. Fricos și pârâcios. Prostu'. Prostovanu'. Cu ochii lui umezi în avion, la întoarcere. *Ana Pauker. Ana Pauker. Tovarășii, cum să facem asta. Cum. A fost tovarășa noastră încă de la începuturi*. Spală-te pe cap cu ea. O să rezolve el și *problema* asta.

Să își termine vinul din pahare, ce or bea fiecare, și să se întoarcă la sală. Hrușcirov îi cheamă pe toți în sala Marelui Palat al Kremlinului. Se încheie congresul, Hrușcirov îl încheie. Ulbricht radiază. *Haideți, tovarășii. Haideți*. Șefii delegațiilor străine sunt toți informați că e obligatoriu să se întoarcă. Zgomot de scaune. Paharele se golesc pe grabă. Nu lași bunătate de vin în pahar. Gălgăie vinul pe gât. Ce-o fi, ce-o fi. Ai nevoie de vin la bord. Trebuie să rezisti la presiunea Kremlinului. Să ai nervi de oțel, cum obișnuia să zică Stalin. Ce o mai vrea și Hrușcirov. Tovarășii urcă scările. Băutura deja consumată și efortul tovarășilor de a urca fiecare treaptă le dă palpitații. O neliniște îi cuprinde pe toți. Nu era prevăzută o astfel de încheiere. Masa de la restaurant încheia congresul tovarășește. Dacă Hrușcirov, noul Tartor, decide că toți să fie acolo, atunci toți

se vor conforma. Nimeni nu crâcnește. Nu e lift pentru toți. E opt seara, dar până se va termina discursul lui Hrușciiov se va face noapte. Ceva se pune la cale. În toate zilele de congres s-a simțit o tensiune. Ceva plutește în aer. Fărămiturile din toate zilele asta spun. O expresie, un accent, o însinuare, semne că ceva mocnește. De parcă s-au aranjat bilele pe masa de biliard a lui Stalin răposatul. Urcă tovarășii, treaptă cu treaptă. Sala e plină. Hrușciiov e la prezidiu. Își dregă vocea. Verifică microfonul. Tot Comitetul Central e în spatele lui, pe scaune. Nemișcați, de parcă n-ar avea viață. Stane de piatră. Toată sala așteaptă cuvântarea. Tovarășii sunt toți obosiți. E foarte târziu. Tovarășii sperau că s-a terminat, că vor putea să se care fiecare pe la hotelurile unde sunt cazați. Se visau deja dormind. Scaunele din sală sunt pe rând ocupate. Tovarășii se foiesc pe locurile lor. În lumina puternică a candelabrelor, nimeni nu ar avea curajul să moțăie chiar dacă abia de își țin ochii deschiși. Neliniștea se întinde peste ei ca o pânză. Duh al nopții. Ce oră e asta de încheiat Congresul al XX-lea al PCUS. Cu toate întrebările astea în cap, tovarășii sunt totuși disciplinați. Și-au ocupat locurile. Se foiesc în scaune. În lumina asta puternică din sala Marelui Palat al Kremlinului niciunul n-ar avea îndrăzni să cucăie pe scaun. Darămite să se sustragă de la a fi prezent în sală. Șiruri lungi de tovarăși în scaunele lor. Gata. Tovarășii nu se mai foiesc. Se lasă liniștea. Hrușciiov e în fața microfonului. Discursul începe. Aerul vibrează.

(...)

Toți tovarășii se ridică ca la un semn în picioare aplaudând. Își izbesc palmele frenetic. Detensionare. Hrușciiov soarbe tacticos apă din pahar. Are gura uscată. Își trage sufletul. Discursul a ținut patru ore pe muchie. Privește mulțumit spre sală. A scăpat cu viață. Hrușciiov își întoarce capul uitându-se scurt la membrii CC ai PCUS. Au stat nemișcați pe scaunele lor. Tăcuți pe toată durata discursului. Molotov și Kaganovici și toți ceilalți se ridică și ei în picioare aplaudând furtunos. Imposibil de citit expresiile chipurilor de piatră. Marele Cutremur i-a lăsat în viață pe toți cei aflați aici participând la citirea Raportului istoric. Nu chiar pe toți. Unii au fost duși la spital. Circulă deja un zvon cum că un tovarăș ar fi făcut atac de cord. I-a pocnit inima. Cei care n-au mai avut aer ori li s-a făcut rău și au ieșit în marele hol s-au întors și ei în sală. Ușile uriașe ale sălii sunt larg deschise. Se aplaudă cu putere. Cu frenezie. Valuri de aplauze. Răsună sala, peretii, clădirea. Palmele se lovesc cu entuziasm revoluționar. O mare ușurare, discursul tocmai s-a încheiat și toți au scăpat de corvoada de a mai asculta și simți pe viu cuvintele-cuțite. Cuvintele-gloanțe. *Rabota na sebea*. Fiecare să muncească cu sine însuși și să se adune după tot acest război infernal al cuvintelor, după toate aceste rafale și bombe explodându-le în față. Insuportabila forță a cuvintelor care le răsună în cap tuturor aflați aici în marea sală. Niciunul nu ar mai fi rezistat mult timp în atmosfera devenită irespirabilă și insuportabilă a citirii Raportului. Unii nu au rezistat. Cei care au rezistat până la capăt se simt pur și simplu vlăguiți de puteri. Un gol în stomac ca un abis în propriul corp. Gaură neagră. I-ar putea soarbe. Atât de dur a fost să asculte citirea teribilului document.

Rafalele cuvintelor lui Hrușciiov le bubuie și acum tuturor în cap. Ecouri prelungi. Toți, absolut toți, se simt ca și cum au primit și bastoane în cap. *Dubinka*. Trupurile sunt grele de parcă ar fi fost bătuti cu băte. *Jgutî*. Delegația românilor conduși de Dej se deplasează prin mulțimea care se îndreaptă disciplinată spre ieșirea din sală, spre scări. Stupefiați. Răvășiți. Obosiți. Extenuați. Zâmbindu-și unii altora, protocolari și dezorientați. Corpurile încordate atâtea ore dor. Mușchii dor. Încheieturile pocnesc. Corpuri înțepenite deplasându-se dezarticulat. Atenți la mișcări. Să nu cumva să se vadă că efectul a fost atât de dur. Să nu se dea de gol. Tovarășii au fost martorii atâtor evenimente istorice teribile, pot face față citirii Raportului lui Hrușciiov. Ferestrele din sală și din marele hol sunt toate larg deschise. Aerul rece ca gheața șerpuiește în marea sală care se golește de tovarăși. Șiruri de tovarăși coboară disciplinat scările. Cuvintele le răsună tuturor în cap. E adevărat, e iluzie. Rugămintea de final a lui Hrușciiov. *Tovarăși, consemnul e konspirativnost. Caracter secret*. Cum. Raportul e Marele Cutremur. Fiecare în parte e fală prin care Marele Cutremur se va propaga în Lagărul comunist. În întreaga lume. Fiecare în parte are conștiința faptului că tocmai a luat parte la ceremonia de tăiere a capului Marelui Călău. Generalissimul Iosif Vissarionovici Stalin. Mort. Măncătorul de oameni. Mort fiind, dar abia acum i s-a tăiat capul în fața tuturor. Ritualic. Fiecare tovarăș și-a vizitat în cele patru ore de discurs întreaga existență revoluționară care s-a petrecut în timpul vieții lui Stalin. Lui Dej îi pare că o zărește pe Ana Pauker și Luximin coborând treptele. Uite-l și pe Pătrășcanu. Prostii. Aiureli. Îs morți pentru el. El nu e un retrograd. Ce vedenii, ce fantome. Prostii. E doar obosit. E frânt. Ex-te-nu-at. I s-a părut. E atât de obosit. Obosit. Obosit. Are prea multe pe cap. O noapte de coșmar. Ulbricht le zâmbește superior trecând pe lângă ei cu delegația lui de tovarăși germani. Idiotul. Arogantul. O zumzăială se aude în întregul palat. Fojgăială. Viermuială. Cuvinte. Voci. Priviri. O descătușare de tensiune insuportabilă. Toți au fețele roșii și ochii bulbucați. De acum încolo vor putea vorbi despre toate astea. La început, abia șoptit. Timpul va da și mai multă ușurință în a vorbi despre îngrozitorul document. Discurs. Ruptură.

Cușca a fost deschisă de către Nikita Hrușciiov. Vor putea vorbi despre Stalin, Marele Călău. Măncătorul de oameni. *Vojdul. Instanția. Supremul*. Eteric, fantoma lui s-a risipit, dar se poate oricând întrupa. Pe unde e. Pe cine bântuie. Raportul lui Hrușciiov a fost o măciucă lovind moalele capului. Al tuturor celor prezenți. Gerul izbește în față pe fiecare tovarăș ieșind pe poartă în aerul nopții. Tovarășii trag aer în piept. Fără oxigen, mîntea a luat-o razna. L-au văzut chiar și pe Stalin printre ei. În sală a fost sufocare. Aerul de afară e puternic. Gheață spartă, ascuțită ca cioburile de sticlă. Mîntea e încălțită. Frigul îi trece ca un fior. Îi trezește. Deasupra Râului Moscova, câteva ciori zboară fără direcție. Mașini negre *Black Crow* opresc în fața Marelui Palat al Kremlinului. Tovarășii înfrigurați urcă în automobilele care demarează de pe loc alunecând pe gheața străzilor întunecate. Tovarășii abia își mai pot ține ochii deschiși. Acum îi lovește oboseala care îi cotopește dintr-o dată, sleindu-i de ultimele puteri. Delegații la Congresul al XX-lea al PCUS care tocmai s-a încheiat se grăbesc să ajungă în paturile unde se vor întinde să doarmă. Neîntorși. Vor dormi tun. Până vor

închide însă ochii să se prăbușească în somn, se vor foi în paturile lor căutându-și locul ca niște animale hăituite trăgându-și sufletul în mica lor ascunzătoare. Fiecare are mica lui ascunzătoare. Acolo unde poate respira, gândi. Unde se pot uita în oglindă privindu-se adânc în ochi, ei cu sine însuși, înțelegând întru totul despre ce a fost și este totul. Adevărul cutremurător al vieții lor. Marea Deziluzie. Lupta teribilă pentru supraviețuire în acest război nesfârșit al terorii revoluționare. Dictatura proletariatului împotriva proletariatului. Revoluția fără sfârșit. Revoluția permanentă. Nimic nu e sigur. Cu cine vorbești, ce spui, cum te uiți, cum oftezi, cum suspini, cum te miști, cum te așezi, cum dai mâna. A fost adevărat sau nu. Citirea Raportului. Au atâta nevoie de somn după ce au trăit pe viu Marele Cutremur al *Raportului secret cu privire la cultul personalității și consecințele sale*. Au îndurat totul ca o operație pe viu fără anestezie. Li s-au tăiat pe viu inimile. Țeasta unde creierul zbârnăie, în ciuda oboselii teribile resimțite abia acum de tovarăși. Creierul lor prins în menghina gândurilor cotropitoare și copleșitoare. Ce s-a întâmplat, urlă fiecare în capul lui, zâmbindu-și unii altora cu gurile pe jumătate ferecate. Tovarășii schimbă păreri pe șoptite înainte să urce în mașini. Totul drămuț. Totul spus pe jumătate. Lăsând loc de întoarcere, de revenire, de revizuire, de reevaluare, de retractare, de nerecunoaștere. Se analizează unii pe alții. Ce se va putea vorbi în această noapte de smoală în care zorile vor pârâi curând și se va face ziuă la Moscova. În curând, zorile se vor ridica. Se va face lumină peste turlile în forma bulbilor de ceapă ale Catedralei Sântului Vasile din Piața Roșie. *Krasnaia Ploșcead*.

Își iau rămas bun unii de la alții. Un sentiment apăsător de istorie nouă care începe de acum. *Noul Curs*. Ce se va întâmpla cu fiecare dintre ei după acest Raport zguduitor. Fiecare zărește întrebarea asta suspendată în ochii celuilalt. Nu le vine a crede ceea ce tocmai s-a spus în sala de congres. Patru ore pline cât o istorie întreagă. În mașinile care îi duc spre locurile unde sunt cazați, tovarășii oftează, vorbesc, șoptesc. Moscova doarme și nu are habar despre furtuna care este în sufletele lor. Despre baletul pe care îl fac pentru ca să nu arate cumva furtuna care i-a cuprins pe dinăuntru, îi întoarce pe dos. Microfoanele instalate în mașini înregistrează fiecare oftat și cuvinte încalcite de somn. Spaimă și ușurare. Nimic dus la capăt. Nimic nu e sigur în URSS. Niciodată. Raportul lui Hrușciov nu poate schimba chiar totul, oricât de cutremurătoare a fost citirea lui pe viu. Morții eterici care împânzeau sala coboară scările, ies în aerul nopții. Unii urcă în mașini privindu-și în ochi foștii tovarăși, alții o iau pe străzile pustii deplasându-se fără țintă. Pentru morți, nu mai e nicio țintă. S-a vorbit despre ei de la prezidiul Congresului al XX-lea al PCUS. Atât pentru ei. Hrușciov însuși a vorbit despre morți. Ce se va putea spune despre tot ce s-a auzit în sală, ce nu se va putea totuși spune, chiar dacă s-a spus. Încă nu se știe exact cum se va echilibra tot ceea ce a fost verbalizat la închiderea lucrărilor congresului. Tovarășele plâng timid și stins privind prin geamurile mașinilor Moscova derulându-se prin fața ochilor. Ca un film. Ele pot plânge ștergându-și ochii cu batistele albe. Tovarășii însă își țin emoțiile în stomac și în gât, atenți la tot ce transmit în felul în care se mișcă, se uită, vorbesc. Oricâtă oboseală îi toropește, vigilența este un veritabil instinct de supraviețuire. Un instinct sovietic. Ferestrele Moscovei întunecate, altele luminate. Moscoviții rătăciți în miezul

noptii furișându-se pe străzile ca niște tuneluri spre niciunde nu se lovesc de morții tuturor celor din sală care se preling și ei pe străzi. Morții eterici se lipesc de pereți, străbat ganguri întunecate, intră în clădiri, urcă scări, etaje, se instalează în cuștile lifturilor, intră în apartamente. Se vor dizolva în întunericul nopții spre dimineață. A fost o noapte grea pentru toți. Vii sau morți. Mai sunt câteva ore bune de somn până se vor ridica zorile. Cine poate să doarmă, doarme. Cine nu, va asculta sunetele nopții moscovite care nici ea nu doarme. Veghează. Se va face lumină. Gheretele portarilor, au și ei morții lor. Ei știu cine a intrat, cine a ieșit din clădire. O muncă esențială în URSS. Portarul sovietic este un cetățean extrem de vigilent. Mai vigilent decât chiar locatarii lui. Înfolit în gheretă, la zi cu fiecare număr al ziarelor *Pravda* sau *Izvestia*, citind fiecare rând, fiecare articol. Din scoarță-n scoarță. Ochii lui înregistrează fiecare mișcare în clădirea lui. E o sarcină importantă. Vigilența revoluționară. Chiar și când e ocupat cu pregătirea samovarului, e vigilent. Chiar și când își bea tacticos ceaiul în vreme ce ține cubul de zahăr între dinți, e vigilent în legătură cu cine intră și cine iese pe poartă. Cu tot ce se întâmplă în clădire, pentru că știe tot ce întâmplă în clădire. Tot ce se spune și nu se spune. Doar așa poți să aperi Marea Revoluție și URSS. De acum, după acest Raport, va sta și el cu morții lui în gheretă. Se vor ignora sau se vor uita ochi în ochi. Vor sta în tăcere, pur și simplu. Felinare aprinse, felinare arse.

Dej, Chișinevschi, Borilă și Miron Constantinescu înghesuți în automobilul negru care alunecă pe șosea de-a lungul Râului Moscova. Râul întunecat ca un coșmar care se dizolvă în sine. Alunecând în propriul abis. Morții eterici zboară pe deasupra Râului Moscova cu ciorile, la fel de dezorientați ca păsările cu ciocuri metalice. Intervalul acesta de timp, între noapte și zi, e pasajul prin care circulă morții lui Stalin. Unda de șoc a Raportului a lovit până și în liniștea lor. Moscoviții de rând care dorm înghesuți clăie peste grămadă în apartamente, la comun, *dom kommunî*, încă nu știu nimic despre ce s-a întâmplat în această noapte de 24 spre 25 februarie 1956. URSS nu a aflat încă de Raport. Lumea încă nu a aflat de *Raportul secret al lui Hrușciov cu privire la cultul personalității și consecințele sale*. Clipocitul apei. Capul tăiat al lui Stalin în ritualul de sacrificiu care tocmai s-a încheiat e înghițit de apă. Băldăbăc. Liniștea de dinaintea ridicării zorilor cât de curând peste marele oraș. Moscova nu a simțit încă Marele Cutremur care tocmai a avut loc la Kremlin.

M

Fragmente din romanul Pauker, aflat în lucru, proiect câștigător al Bursei speciale pentru roman, Ediția a IV-a a Burselor de Creație Literară Cărturești, 2024

Daniela Rațiu – a studiat arte plastice, jurnalism și drept. În 2023 a câștigat Premiul special pentru roman în cadrul Burselor Cărturești ediția a IV-a. Cel mai recent roman publicat este Sfârșitul lumii e un tren (Cartier, 2023).

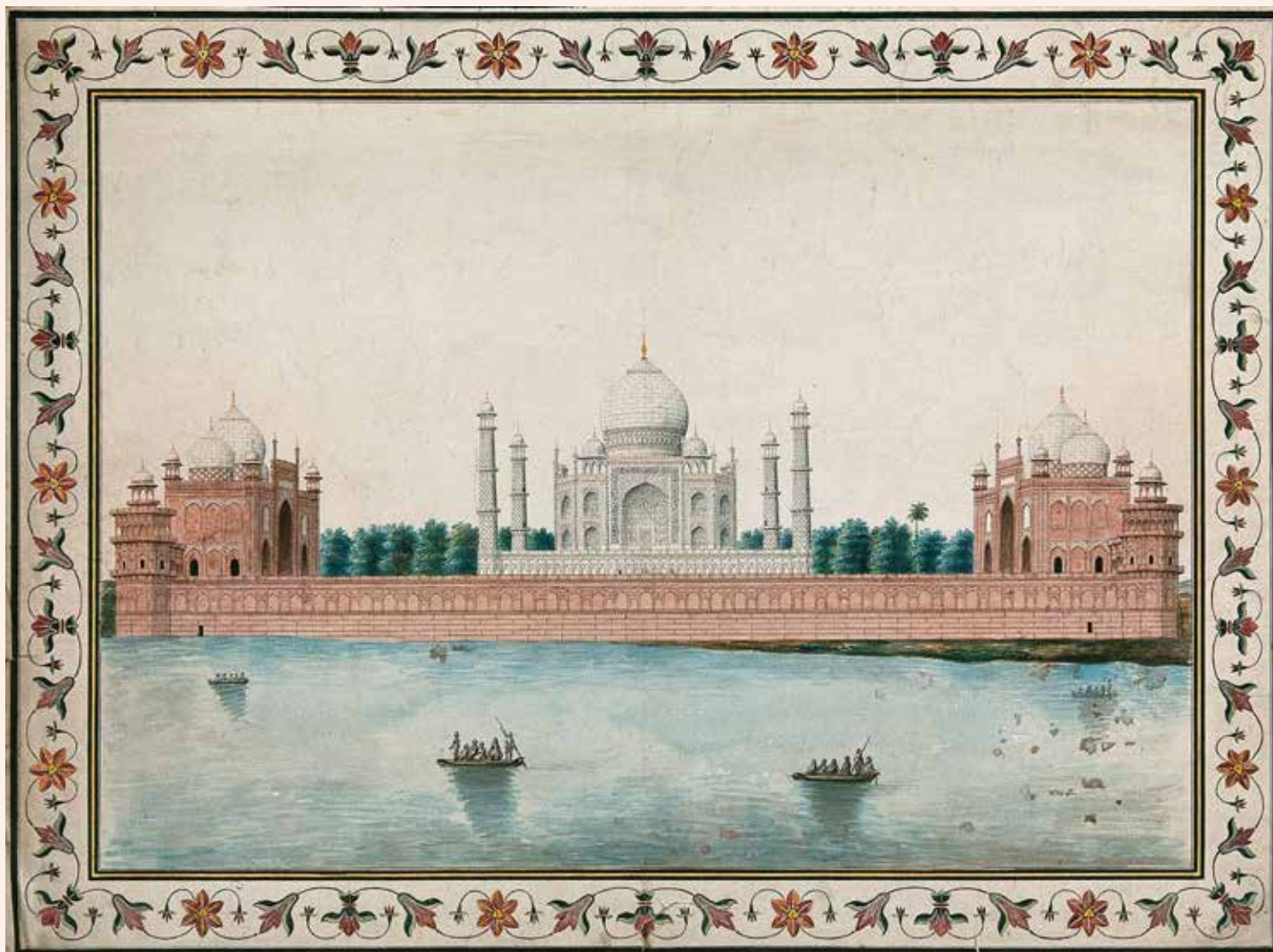
AFINITĂȚI , ELECTIVE

Calupul însumează eseuri care fac conexiuni inedite între cele mai îndepărtate fenomene și autori.

Cultura, nefiind un teritoriu îngrădit, permite asemenea gânduri aparent absurde, de fapt, niște conexiuni creative. Am rugat autorii să ne scrie despre ideile și legăturile care îi intrigă, despre paralelele jucăușe care le vin în minte.

Astfel, am primit eseuri de Ana Maria Sandu, Ștefania Mihalache, Florin Dumitrescu și Victor Cobuz, care sunt de fapt niște plimbări prin cultură – în cea dintâi, fiind vorba chiar despre o călătorie –, toate creionând diagonale dacă nu neașteptate, oricum inedite prin factura personală care se întrevede în ele.

În același timp, articolele rimează cu cel al lui George Cornilă despre Salinger, care, deși inclus într-o rubrică nouă, sondează aceeași diagonală plină de fantezie care face cultura atât de interesantă.

Taj Mahal, view from the back. Gouache painting by an Indian painter.

Seara se aude blues

ANA MARIA SANDU

Mă sprijineam de Poarta de Vest a Taj Mahalului când am primit un mesaj prin care eram întrebată dacă vreau să scriu despre vecinătățile culturale. Aproape involuntar mi-am întors capul în stânga, să văd cine stă lângă mine. Doar câteva zeci, sute, mii de oameni, vorbind de dragul corectitudinii în ceva mai puține limbi, cu religii diferite, culturi amestecate, mirosuri și haine la fel; vreo 50 de grade în aer și toți, printr-o fericită întâmplare, umăr lângă umăr, vecini pentru o jumătate de zi.

„Te uiți numai după pietre și muzee“ mi-a zis odată un amic.

„Și după biblioteci“ l-am completat, râzând.

Umblu destul de mult prin lume și – în termenii comunicării de azi – da, pot spune că fac turism cultural, circuite culturale, cum am văzut odată într-un pliant (prin toată Grecia m-ar fi plimbat oamenii aceia, cu excepția, definitivă, de altfel, a celei antice). Plusez și spun că fac un turism personalizat pentru că îmi aleg destinația în funcție de

galeriile de artă, catedralele, vestigiile, drumurile și locurile unde, ceva mai demult, s-a născut ori a înflorit umanitatea; cel puțin pentru mine. Tot ce-mi place, tot ce-mi doresc, tot ce iubesc, în câteva zile, la capătul sau în centrul lumii.

Am continuat să privesc Taj Mahalul cu pofta celui care nu-l va mai vedea niciodată, doar pentru că va pleca mai departe, doar pentru că lumea e atât de mare și sunt atâtea minunății în ea, doar pentru că am timp pentru o singură viață, deocamdată. Și știți sentimentul acela derutant, de déjà-vu? Cineva îmi spunea că ni se trage de la cât citim, ne documentăm înainte să plecăm. Poate, dar eu cred că, mai degrabă, am mai fost pe aici, acum am revenit, așa, într-o trecere, mi-a fost dor.

Unii dintre noi suntem înrudiți cumva cu locurile, obiceiurile, visele, patimile altora. Nu avem stare, nu avem granițe, nu avem întotdeauna suficienți bani, nu că ultimii ar fi prea importanți în fața minunilor lumii.

Așa am plecat în Samarkand – o, tu, Samarkand, podoaba Persiei – doar pentru că am vrut să fiu în locul unde Omar Khayyam și-a scris din *Rubaiate*. De data asta nu m-am mai sprijinit de nimic ci pur și simplu m-am așezat direct pe jos, lângă o medresă între zidurile căreia s-a învățat secolele întregi, matematică, astronomie, literatură, teologie, medicină. Prin mine a trecut atunci tot Orientul iar eu m-am simțit mai acasă ca oricând, sau, până data viitoare. „Cine se aseamănă se adună“, cum se spune pe la noi, iar eu am probat asta în Samarkand, m-am întors de acolo cu prieteni pentru o viață.

Altădată, fiind în Jemaa el-Fnaa, pe o ploaie, da, ploaie, așezată, rece, crudă și lungă, de toamnă, cum doar la o sută de ani o dată cade în Marrakech, cu zeci de limbi vorbite lângă mine, am aflat că aș fi, de fapt, în Babilon și am tresărit înfiorată; din nou mi se părea ceva cunoscut.

În altă zi dintr-un alt an, printr-un giumbușluc, Bologna *la dotta, la grassa, la rossa* m-a primit în universitatea sa, cea mai veche universitate funcțională din lume, unde m-am simțit nu doar iar studentă cum minșisem că sunt ca să intru, ci parte mică, mică, mică din întreaga dorință de carte a lumii; și iarăși am avut sentimentul că sunt printre ai mei.

Până la urmă, cum se definește o graniță culturală?!

Eram prin Bulgaria, la vecini, într-o primăvară și nu am rezistat prea mult la festivalul trandafirilor, am așa, o respingere directă pentru tot ce înseamnă festivități specializate în efectuarea de acte de comerț, iar trandafirii fuseseră de mult culeși, apropo. Am văzut un dâmb („domb“, la vecinii ceilalți, maghiari), l-am urcat și apoi chiar că eram acasă, dădusem peste mormântul Cavalerului Trac.

Ce fresce minunate! Ce închipuită poveste de iubire, depășind secole, intemperii, războaie, migrații, cu aroganța intangibilității! Ce înrudire trainică! Cavalerul Trac, poate tatăl, fiul sau fratele celui de la nord de Dunăre, din țara noastră de azi. M-am întrebat atunci, la fel și acum: oare nu sunt granițele fizice singurele granițe din lume?! Ce ne desparte, dacă ne desparte?! Oare la fel privim Taj Mahalul din India, Karnakul din Egipt, Efesul Turciei, Panteonul Romei, Notre-Dame din Paris?! Petra, cea construită de sus în jos, fără drum de întoarcere, fără posibilitatea corecturii, la fel cum lucrează, peste tot în lume, artiștii în acuarelă... abia aștept să-mi fac din nou bagajele, să zbor (apropo, pentru mine cea mai bună mașină e avionul), abia aștept să plec iar.

De curând, mi-am cumpărat un apartament, în București și, de fiecare dată când am fost în el (încă nu m-am mutat) am tras cu urechea, să prind ce se aude, de unde se aude, dacă se aude. Norocoasă ce sunt, într-o seară mi-a sunat a blues.

Cred că ne alegem singuri vecinătățile culturale. Și da, depinde cât de departe stăm.

M

FAIL BETTER

Secțiunea aceasta își propune să sondeze terenul cultural în jurul unui concept elaborat de Costică Brădățan în volumul *Elogiu eșecului*. Anume autorul spune că ocupându-ne mereu de succes, pierdem din vedere „florile eșecului“, adică înțelegerea mai bună a lumii și a noastră. El aduce „patru pilde de umilitate“ pe care le-a găsit în cercul individualității, al politicului, al socialului, respectiv în cercul individual: Simone Weil, Mahatma Gandhi, Emil Cioran și Mishima Yukio. Numai roboții nu eșuează, spune Costică Brădățan.

Explicația pentru faptul că eșecurile pot deveni veritabile succese în analiza unui filosof rezidă în viața însăși. Oricât de facil ar suna, asta e adevărul: în pofida căderilor, viața își reia cursul și experiențele ne formează. Fără eșec, nu e nici personalitate și deci nu poate fi vorba nici despre succes.

Alături de interviul cu autorul cărții mai avem eseuri de Oltița Cîntec, Adrian Jicu, István Téglás, o anchetă despre premiile literare. Iar în secțiunea cronicilor de carte, Savu Popa analizează *Elogiu eșecului*. Astfel, credem că fenomenul acesta ciudat, cu fețe multiple și totuși cumva dătător de speranță, are parte de atenția cuvenită.

„Sunt ca o clădire care s-a prăbușit la cutremur și a fost reclădită“

DIALOG ÎNTRE COSTICĂ BRĂDĂȚAN ȘI PÉTER DEMÉNY

Fotografie de Robert Danieluk

Volumul *Elogiu eșecului* a fost unul dintre succesele majore ale pieței de idei din ultimul timp. Cartea, apărută la Editura Spandugino în condiții grafice excelente, urmărește soarta unor personalități marcante ale culturii universale: filozofa franceză Simone Weil, politicianul Mahatma Gandhi, Emil Cioran și scriitorul japonez Yukio Mishima. Scris cu nerv și inteligență, bine adus din condei, eseul ne inspiră o abordare diferită a eșecului, care a fost discutat în ultima vreme numai în termeni - mai ales - peiorativi. Mai jos, puteți citi un interviu cu eseistul-filosof, filosoful-eseist, Costică Brădățan.

Credeți că pentru a scrie volumul acesta ați avut nevoie de experiențele dvs.? Dacă ați fi avut 25 de ani, ați mai fi putut să-l scrieți?

O carte pe o astfel de temă e prin natura ei un proiect de maturitate. La 25 poți scrie bine despre eșec numai dacă ai geniu. Altfel scrii teribilist sau habarnist. Am scris destule prostii - atât teribiliste, cât și habarniste - când aveam 25 de ani, deși nu-mi amintesc să fi scris despre eșec ca atare. Cu vârsta vin nu doar experiența repetată a eșecului și a căderii, dar mai ales cicatricile, vizibile și invizibile, pe care această experiență recurentă ți le lasă. Or tocmai cicatricile astea ne fac să fim cei ce suntem - ne individualizează, ne dau o fizionomie proprie. Fără ele am fi „curați ca lacrima“ cum se spune. Curați și perfect banali, de nedistins unul de celălalt. Tot ce pot să sper acum, ca să revin la chestiunea maturității, e că aceasta e și o carte matură - scrisă, gândită, concepută matur -, dar despre asta îi las pe alții să se pronunțe.

Dacă vă gândiți la cărțile scrise de dvs. anterior, „ați zărit“ oare apropierea acesteia? A fiert acolo, în atelierul de lucru, era deja pe un șantier interior?

Pentru mine exista o mare ruptură între ce am scris în română, înainte să plec din România, și ce am scris după aceea, în engleză. Ce am scris în română mi se pare acum slab și nereprezentativ. Nu tot ce am scris după aceea e bun, dar mă reprezintă mai bine, mai ales începând cu *Dying for Ideas* (n. red. - volum publicat în 2015) și cu publicistica culturală de limbă engleză în care m-am lăsat prins cam din 2010. Cel mai important eveniment din viața mea exterioară de până acum a fost plecarea din România, iar din viața mea intelectuală, schimbarea limbii. Faptul că a trebuit s-o iau de la zero, să mă reinventez complet, în cu totul alte circumstanțe și în cu totul altă lume, mă definește acum. Sunt ca o clădire care s-a prăbușit la cutremur și a fost reclădită după aceea, cu materiale vechi și noi.

Mi se pare uneori, ca să răspund în sfârșit la întrebarea dvs., că unele teme, obsesii, stări interioare cu care mă confrunt acum și despre care scriu îmi sunt oarecum cunoscute, ca și cum m-am mai întâlnit o dată cu ele.

Dar e ceva foarte vag și imprecis. Ca acele lucruri de care nu ești niciodată sigur că le-ai trăit cu adevărat sau doar le-ai visat.

„Cercurile umilinței“ amintesc și de Dante, iar în carte sunt multe trimiteri culturale. La ce „ne trebuie“, la ce ne folosește cultura în contextul eșecului?

Ce întrebare simpatică - în același timp provocatoare și subtilă! Ne trebuie „cultura“ (în sensul în care folosiți termenul aici) căci așa știm că nu suntem singuri: că au trecut și alții pe unde trecem noi acum. „Cultura“ aceasta îți dă un anumit sentiment de comunitate și de solidaritate chiar și într-o situație de completă solitudine. Ești singur și în același timp cu alții - ambele la modul optim: singur, dar fără alienare, și cu alții, dar fără efectul de turmă. Ne mai trebuie „cultura“, mai ales când scriem cărți, ca să nu fim ridicoli: să nu credem (și să dăm impresia) că tocmai noi am inventat roata. Pe de altă parte însă, mă întreb dacă putem face ceva serios - orice - fără „cultură“ în sensul în care folosiți acest cuvânt: dacă putem pune o întrebare, formula o idee, desfășura un gând, fără a ne plasa, prin chiar asta, într-un anumit context cultural, fără a face uz de anumite instrumente care vin cu o anumită limbă și fără a ne supune gândirea anumitor calapoade și restricții care vin tot de acolo. Orice limbă vine deja nu doar cu un anumit mod de a vedea lumea, dar și cu un anumit bagaj cultural, cu un întreg sistem de referințe care e mereu acolo, în subtext, chiar dacă noi nu facem nicio trimitere explicită la un autor sau altul, la vreun loc sau la vreo situație istorică. Nu poți vorbi japoneza, să zicem, fără să fii într-o anumită măsură japonez, chiar dacă nu ești japonez de fapt. *Devii* japonez vorbind japoneza.

Acum, că volumul a apărut, credeți că știți mai bine cum să vă comportați în fața căderii?

Nu sunt sigur că știu. Am scris cartea tocmai din cauză că nu știam și nu cred că scriind-o am învățat chestia asta așa cum se cuvine - admițând că așa ceva se poate învăța vreodată. Ce știu însă e că am început să mă gândesc mai serios și cu bătaie mai lungă la tema asta. Poate că, drept urmare, și comportamentul mi se va schimba, dar rămâne de văzut. Nu sunt însă deloc singurul în situația asta: oamenii se gândesc la cădere începând chiar cu Căderea și nu mi se pare că s-a ajuns la vreo soluție - că și-au schimbat decisiv comportamentul, de exemplu. O fi și o plăcere perversă la mijloc: e mult mai interesant - mai picant, mai excitant, mai dramatic - să te afli în starea de cădere decât în afara ei.

Volumul e scris foarte eseistic, e bine adus din condei. Credeți că vremea filosofilor ermetici - una dintre pildele cărții, Cioran însuși e mare scriitor! - a trecut?

Nu, n-a trecut nicidecum. Cele două modele - „eseistic“ și „ermetic“ cum le numiți - au existat de când

lumea și vor continua să existe. Asta din cauză că alegerea unui mod sau a altuia nu depinde în ultimă instanță de „vremuri“, de meteorologie, ci de psihologie: de temperamentul celor ce scriu, de preferințele lor stilistice, de cât de „disciplinați“ simt nevoia (sau sunt capabili) să fie sau, dimpotrivă, cât de mult vor să dea frâu impulsului de a improviza și „literaturiza“.

Ce a câștigat sau a pierdut eseul în procesul traducerii? Mie munca lui Vlad Russo mi se pare deosebită, dar nu am confruntat-o cu originalul. Ați fi scris-o altfel?

A câștigat poate un spor de limpezime – cel puțin în capul meu. Cu fiecare traducere se întâmplă asta. Căci fiecare limbă aduce cu sine o anumită înțelegere a eșecului, a căderii, a ratării. Cartea s-a lansat deja în mai multe locuri (Italia, Croația, Polonia, Brazilia, Irak, România, Coreea de Sud) și mă fascinează să văd cât de neașteptat reacționează lumea și cât de diferite sunt reacțiile ce le stârnește. Sunt foarte puține întrebările comune care mi se pun – țin de obicei de structura cărții, metoda, scriitura etc. În schimb, cele mai multe și mai pasionate întrebări sunt cele „localizate“, colorate cultural, născute din temerile și angoasele celor ce întreabă. Engleza are de obicei un singur cuvânt atât pentru ratare și eșec, cât și pentru cel ce ratează sau eșuează – *failure* – și e fascinant să lucrezi cu traducători care trebuie să traducă acest cuvânt în moduri diferite, prin cuvinte diferite, în funcție de context. Vlad Russo este de neegalat în aceasta privință și mi-a făcut o mare plăcere intelectuală să lucrez din nou cu el. La fel și cu traducătoarea italiană, Olimpia Ellero. Cele două limbi funcționează foarte apropiat, iar unele soluții găsite de cei doi – de exemplu, *perdant* și *perdente* pentru *loser* – au fost și ele în mod corespunzător, apropiate. Nu cunosc atâtea limbi câte aș vrea, dar în cazul celor pe care le cunosc m-a fermecat să urmăresc îndeaproape modul în care funcționează textul cărții într-o cu totul altă limbă decât în cea în care a fost scris și gândit.

Dacă vă gândiți la literatură, cine vi se pare cel mai înfrânt personaj literar? Dar cel mai simpatic? Cu care dintre ei ați bea o cafea?

Asta e o întrebare atât de grea! Căci orice poveste bună are cel puțin un dram de eșec în ea. Și e foarte greu să găsești personaje reușite care n-au cunoscut eșecul, ratarea, căderea, înfrângerea. Cum ar arăta, de exemplu, Ivan Karamazov, Raskolnikov sau prințul Mișkin în absența eșecului? Unele dintre cele mai frumoase romane ale secolului XX sunt de fapt romane ale ratării: *Castelul, Deșertul Tătarilor* sau *Stoner*. Ca și cele ale secolului XXI: *God of Small Things* de Arundhati Roy sau *Wolf Hall* de Hillary Mantel. Cine e cel mai „înfrânt“: K, Drogo, sau Stoner? Există cineva care nu e „înfrânt“ în romanul lui Arundhati Roy?

Cât despre cafea, nu știu ce să zic. Sunt mare băutor de cafea, să nu mă înțelegeți greșit, dar mă sperie un pic ideea de a amesteca atât de ușor registrele: cel al ficțiunii și cel al realului. Ce mă fac dacă, după cafeaua cu pricina, mă zăpăcesc și în loc să mă întorc de unde am plecat, mă rătăcesc în celălalt registru? *Lost in fiction*, cum ar veni.

M

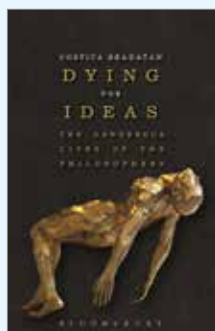
Elogiul eșecului. Patru pilde de umilitate, de Costică Brădățan
Traducere de Vlad Russo
Editura Spandungino, 2024

A muri pentru o idee, de Costică Brădățan
Traducere de Vlad Russo
Humanitas, 2018

In Praise of Failure, de Costică Brădățan
Harvard University Press, 2024

Dying for Ideas, de Costică Brădățan
Bloomsbury Publishing, 2018

Péter Demény – poet, scriitor, traducător. Redactor-șef Matca.

SHORT CUTS

Pentru o mai bună înțelegere a informațiilor media – suprarăspândite și în continuă transformare – propunem o scurtătură: o reflecție asupra unei munci invizibile, montajul. Într-un dialog cu Dora Leu, Cătălin Cristuțiu discută despre starea actuală a cinemaului din perspectiva unui monteur; Mircea Ciocâlței împărtășește câteva fragmente din îndelungata sa colaborare cu regizorul Mircea Veroiu; Ana Lungu ne pregătește pentru noul său film cu o serie de colaje de corespondență; subsemnata dedică câteva pagini cineastei sovietice Esfir Șub, pionieră a filmului de montaj; Liri Chapelan meditează asupra montajului din perspectiva unui teoretician; Cristina Iliescu unește punctele între teoriile lui Eisenstein și montajele de pe TikTok, iar Irina Trocan ne propune să privim cinemaul de desktop ca noua avangardă cinematografică. Sperăm, deci, că aceste câteva posibile unghiuri ne pot servi drept repere de navigare prin aceste valuri sparte de informație.

CAPITAL CULTURAL

sau

Ce accent ai, cum ții furculița, la ce te uiți,
cum abordezi o relație romantică, ce zici de religie,
câte limbi știi, cu ce te îmbraci, ce citești,
ce zici de scandalul Coldplay, ce nivel de studii ai,
cum interacționezi cu ospătarii, cu cine votezi?

Fiecare român, printre altele, citește. Cel puțin potrivit unei considerări superficiale a tendințelor actuale. Dar noi vom spune, din start, mai mult: de când își lipește picioarele pe solul transpirat al țării lui de baștină și până când se evaporă pe orizont, românul nu face – efectiv – decât să citească. La început, a sărit – marinat – din mama sa, și a urlat: titlul. Apoi, și-a pus degetele dantelate pe buricul său: coperta. Unul câte unul, și-a luat picioarele și și le-a implantat în urechi: cotorul. Și-a scos limba, mușchi pur, bărbătesc: autorul. Și așa mai departe.¹

v. ct.

1. După un text de Jonathan X. Uranus, anume „Despre șapte“, în *Ulise*, Anul 1, Nr. 3, Octombrie 1932, p. 4.